

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-12>

УДК 330.322:330.341.1:338.24:351.86(477)

Масленніков Євген Іванович

доктор економічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6400-7840>

Рябов Сергій Олександрович

здобувач вищої освіти,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2405-0403>

Кіртока Руслан Гордійович

кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1894-0212>

Yevgen Maslennikov, Serhii Riabov, Ruslan Kirtoka
Odesa I. I. Mechnikov National University

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ТА ДЕ-РИСКІНГУ

INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITIES OF ENTERPRISES UNDER MARTIAL LAW: ECONOMIC AND LEGAL MECHANISMS FOR ENSURING RESILIENCE AND DE-RISKING

Анотація. У статті досліджено інвестиційно-інноваційну діяльність підприємств в умовах воєнного стану як ключовий чинник забезпечення їх економічної стійкості та адаптивності до кризових викликів. Розкрито взаємозв'язок між інноваційною активністю та здатністю підприємств протистояти дестабілізації зовнішнього середовища, а також визначено стратегічну роль інвестицій у модернізацію виробництва, розвиток високотехнологічних рішень і диверсифікацію діяльності. Акцентовано увагу на необхідності формування державою сприятливих економіко-правових умов для інноваційного розвитку, зокрема через удосконалення законодавчої бази, запровадження спеціальних режимів стимулювання, механізмів державно-приватного партнерства та інструментів страхування воєнно-політичних ризиків. Проаналізовано моделі де-рискінгу інвестиційних проєктів, такі як MIGA-ECA та DFC, їхні можливості та обмеження в контексті України. Обґрунтовано доцільність створення Національного фонду страхування воєнних ризиків як інструменту системного забезпечення інвестиційної активності, а також необхідність посилення захисту прав інтелектуальної власності в умовах мобілізаційної економіки. З'ясовано, що пріоритет короткострокових інвестиційних проєктів є однією з ключових характеристик інвестиційної діяльності в умовах воєнного стану, оскільки підприємства змушені пристосовуватися до високого рівня невизначеності та непередбачуваності майбутнього. У період війни економічна ситуація може змінюватися надзвичайно швидко, тому бізнеси надають перевагу проєктам, що забезпечують швидке отримання прибутку та повернення вкладеного капіталу, що допомагає зменшити ризики та підтримувати фінансову стійкість у кризових умовах. Запропоновано комплекс економіко-правових механізмів, що здатні стимулювати інноваційну діяльність підприємств, сприяти відновленню виробничого потенціалу та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки у воєнний і післявоєнний періоди.

Ключові слова: інвестиційно-інноваційна діяльність, воєнний стан, економічна стійкість підприємства, державна політика, де-рискінг інвестицій, страхування воєнних ризиків, MIGA, DFC, IP Vox, податкові пільги, державно-приватне партнерство, інтелектуальна власність, інноваційний розвиток, воєнна економіка.

Summary. The article examines the investment and innovation activities of enterprises under martial law as a key factor in ensuring their economic resilience and adaptability to crisis challenges. The relationship between innovation activity and the ability of enterprises to withstand external destabilization is revealed, and the strategic role of investments in production modernization, the development of high-technology solutions, and diversification is defined. Emphasis is placed on the need for the state to create favorable economic and legal conditions for innovation-driven development, particularly through improving the legislative framework, introducing special incentive

regimes, mechanisms of public–private partnership, and instruments for insuring war-political risks. The article analyzes de-risking models for investment projects, such as MIG-ECA and DFC, highlighting their opportunities and limitations in the Ukrainian context. The rationale for establishing a National War-Risk Insurance Fund as a systemic instrument for supporting investment activity is substantiated, along with the need to strengthen intellectual property protection in a mobilization economy. It is identified that prioritizing short-term investment projects is one of the key characteristics of investment activity under martial law, as enterprises must adapt to high uncertainty and unpredictability. During wartime, the economic environment may change extremely rapidly; therefore, businesses prefer projects that ensure quick returns and fast recovery of invested capital, helping to reduce risks and maintain financial stability in crisis conditions. A comprehensive set of economic and legal mechanisms is proposed to stimulate innovation activity, support the restoration of production potential, and enhance the competitiveness of the national economy during the wartime and post-war periods.

Keywords: investment and innovation activity, martial law, economic resilience of the enterprise, public policy, investment de-risking, war-risk insurance, MIGA, DFC, IP Box, tax incentives, public–private partnership, intellectual property, innovation development, war economy.

Постановка проблеми. Критична значущість інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку в умовах воєнного стану в Україні визначається подвійною необхідністю: забезпеченням невідкладної економічної стійкості підприємств та формуванням модернізованої, інноваційної основи для стратегічної повоєнної відбудови. Повномасштабна військова агресія спричинила системну кризу інвестиційного клімату. Масштабні фізичні руйнування та надзвичайна правова й економічна невизначеність створили максимально несприятливий режим для капіталовкладень, що призвело до різкого падіння інвестиційної привабливості країни та зростання песимізму серед бізнес-спільноти. Інвесторів, як національних, так і міжнародних, серйозно непокоїть нестабільність правового поля та неможливість довгострокового планування, що об'єктивно унеможливило залучення значних довгострокових приватних інвестицій у традиційні сектори економіки. Розв'язання цієї проблеми вимагає усунення фундаментальних науково-практичних прогалин. Необхідна розробка адаптивної концептуальної моделі управління інвестиційними ризиками інноваційних проєктів, здатної адекватно оцінювати фінансові наслідки в умовах екстремальної воєнної невизначеності. Крім того, критичною є відсутність системних економіко-правових механізмів, які б забезпечували достатнє державне стимулювання (адже чинних фіскальних пільг недостатньо) та ефективний захист інвестицій, зокрема через державні гарантії та страхування воєнних ризиків, що підтверджує високу актуальність та практичну значущість дослідження шляхів формування стійкого інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємств в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності на підприємстві присвячено праці багатьох вчених, серед яких Г. Черноіванова [1], О. Михайлик, Є. Бірак [2], О. Поліневич, Ю. Клапків [4], В. Сичова, Т. Самофалова [7], В. Дергачова, А. Васянович [8], та ін. Дослідники підкреслюють, що інвестиційне забезпечення

інноваційного розвитку підприємства у макроекономічному середовищі є невід'ємною складовою стратегічного розвитку підприємства та сприяє формуванню майбутніх його конкурентних переваг у ринковому середовищі.

Огляд наукових праць демонструє, що інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності на підприємствах розглядається як стратегічний ресурс підприємства, а ефективне управління ними є предметом активного дослідження. Дослідники виділяють різні підходи до розширення інвестиційного забезпечення, що стимулюватиме інноваційну діяльність на підприємстві, підкреслюючи важливість розширення інвестиційно-інноваційних процесів і сучасних методів управління ними, що свідчить про актуальність теми та необхідність подальшого дослідження механізмів інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку підприємства в умовах воєнного стану.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну увагу наукової спільноти до питань інвестиційно-інноваційного розвитку та управління ризиками інноваційних проєктів, низка ключових аспектів залишається нерозв'язаною, особливо в умовах воєнного стану та функціонування воєнної економіки. Практична реалізація інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності в умовах активних бойових дій значно ускладнена через екстремальний, нелінійний характер воєнно-політичних ризиків, які не піддаються оцінці традиційними економічними методами, що створює критичний розрив між теоретичними підходами до оцінювання ризиків та реальними потребами підприємств у забезпеченні достовірної оцінки інвестиційної привабливості, окупності та стійкості інноваційних проєктів, особливо тих, що належать до секторів, стратегічно важливих для обороноздатності держави. Досі відсутні комплексні, науково обґрунтовані та адаптовані до умов високої невизначеності підходи до формування інвестиційної політики підприємств у структурі воєнної економіки. Існуючі державні механізми підтримки – передусім податкові та митні пільги – виявилися недостатніми для подолання екзистенційних воєнних ризиків

і забезпечення масштабного притоку приватного капіталу в інноваційні галузі. Не розроблено також інституційно цілісної системи де-рискінгу, здатної охопити вітчизняних інвесторів, малий і середній бізнес, а також стратегічні інноваційні проекти, що не підпадають під мандат міжнародних фінансових інституцій. Водночас недостатній рівень захисту прав інтелектуальної власності та відсутність спеціалізованих механізмів прискореної реєстрації критичних технологій поглиблюють проблему низької інвестиційної привабливості в умовах війни.

Нерозв'язаними залишаються питання системного страхування воєнних ризиків, розробки адаптивних економіко-правових стимулів, створення довгострокових інноваційних оборонних контрактів, а також формування інституційної моделі, здатної забезпечити безперервність і масштабування інвестиційно-інноваційних процесів у воєнний і післявоєнний періоди.

Метою статті є дослідження специфіки інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств в умовах воєнного стану та обґрунтування економіко-правових механізмів, здатних забезпечити їх стійкість, інноваційну активність і де-рискінг у структурі воєнної економіки. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішити такі основні завдання: дослідити теоретико-методологічні засади інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств, уточнивши її роль як ключового елемента економічної стійкості та адаптивності бізнесу в умовах високої турбулентності воєнного часу; проаналізувати вплив воєнного стану на динаміку, структуру та пріоритети інвестицій у критично важливі інноваційні сектори економіки (оборона, кібербезпека, високотехнологічне виробництво), визначивши ключові бар'єри для залучення капіталу та масштаби воєнно-політичних ризиків; виявити та обґрунтувати наявні інституційні та правові прогалини у сфері інвестиційного забезпечення інноваційних проєктів, зокрема недосконалість системи державних стимулів, фрагментарність механізмів страхування воєнних ризиків та недостатній рівень захисту прав інтелектуальної власності; оцінити ефективність наявних міжнародних і національних моделей де-рискінгу (MIGA-ECA, DFC, локальні механізми перестраховування), визначити їхні можливості й обмеження щодо активізації інноваційної діяльності українських підприємств; розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення економіко-правових механізмів інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку, включаючи запровадження Національного фонду страхування воєнних ризиків, удосконалення державно-приватного партнерства у форматі мобілізації ресурсів, впровадження спеціальних податкових режимів типу «IP Box» та

механізмів прискореного захисту інтелектуальної власності (Fast-Track).

Реалізація поставлених завдань дає змогу сформулювати цілісну концепцію підтримки інвестиційно-інноваційної активності підприємств у воєнний та післявоєнний періоди, що відповідає потребам модернізації, стійкості та стратегічного розвитку воєнної економіки України.

Методи дослідження. У процесі дослідження інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств в умовах воєнного стану та формування економіко-правових механізмів забезпечення їх стійкості застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечив системний та всебічний характер аналізу. Діалектичний метод використано для виявлення закономірностей трансформації інвестиційно-інноваційних процесів у контексті воєнної економіки, зокрема зміни ролі інвестицій та інновацій від інструменту зростання до чинника виживання та відновлення. Методи аналізу та синтезу дали змогу систематизувати наукові підходи до розуміння сутності інвестиційно-інноваційної діяльності, структурувати економіко-правові механізми її підтримки та узагальнити результати дослідження міжнародних і національних практик де-рискінгу.

Метод порівняння застосовано для зіставлення існуючих форм державної підтримки інновацій в Україні з інструментами, що використовуються в країнах ЄС та міжнародними інституціями (MIGA, DFC, режими IP Box, моделі державно-приватного партнерства), що дозволило виявити їх сильні та слабкі сторони, а також визначити можливості адаптації до умов воєнної економіки. Компаративно-правовий метод використано для аналізу національного законодавства у сфері інвестицій, інновацій, державної допомоги та захисту прав інтелектуальної власності в зіставленні з вимогами Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Абстрактно-логічний метод, індукція та дедукція застосовувалися для формування категоріального апарату дослідження (зокрема, уточнення змісту понять «воєнна економіка», «де-рискінг інвестицій», «мобілізація ресурсів») та розробки концептуальних пропозицій щодо створення Національного фонду страхування воєнних ризиків, упровадження спеціальних податкових режимів і механізмів «Fast-Track» у сфері інтелектуальної власності. Елементи системного та структурно-функціонального підходів дали змогу розглядати інвестиційно-інноваційну діяльність підприємств як складову цілісної системи воєнної економіки, у межах якої державні, приватні та міжнародні інституції взаємодіють через страхові, податкові, фінансові та правові інструменти. Логічне узагальнення забезпечило формування комплексних висновків і практичних рекомендацій щодо вдосконалення економіко-пра-

вових механізмів підтримки інновацій в умовах воєнного стану. Застосування зазначених методів забезпечило наукову обґрунтованість отриманих результатів та їх практичну значущість для формування сучасної моделі воєнної економіки України, орієнтованої на стійкість, інноваційність та мобілізацію ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Погодимося, що питання «інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств в умовах воєнного стану є особливо актуальним, оскільки дестабілізація економічного середовища істотно ускладнює процес залучення інвестицій і впровадження інноваційних проєктів. Водночас автори обґрунтовують, що саме розвиток інвестиційно-інноваційної активності підприємств може стати важливим чинником економічної стійкості та відновлення в посткризовий період» [1].

Економічна стійкість підприємств, яка є необхідною умовою виживання в умовах воєнного часу, на пряму залежить від інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності. У цьому контексті інноваційна діяльність виступає не стільки інструментом зростання, скільки ключовим елементом економічної стійкості, що дозволяє суб'єкту виживати й успішно функціонувати під впливом різноспрямованих і несприятливих кризових факторів, що панують у динамічному зовнішньому середовищі. Саме здатність до такого функціонування визначає його подальшу долю. Забезпечення стійкості безпосередньо залежить від результатів інноваційної діяльності, а саме – від освоєння нових технологій виробництва, підвищення конкурентоспроможності продукції та ефективної диверсифікації виробництва. Тому, інвестиції в інновації є стратегічним імперативом, що дозволяє українським підприємствам не лише адаптуватися до мінливих ланцюгів постачання, але й зберігати національний виробничий потенціал для майбутньої відбудови.

Продовжуючи розкриття теми, варто наголосити, що для підприємств, які прагнуть зберегти свою стійкість та інноваційний потенціал, критично важливо створити сприятливі умови для інвестиційно-інноваційної діяльності. У цьому контексті ключова роль відводиться державі, яка має виступити гарантом і стимулятором, розробивши ефективну законодавчу базу. Така база повинна комплексно регулювати процедури оформлення документів, надавати податкові пільги, забезпечувати захист прав власників та інвесторів, а також гарантувати доступність до інформації про інноваційні проєкти та потенційних партнерів [2].

Однак, аналіз наявного правового поля свідчить про його недостатню адаптованість до умов військового часу. Зокрема, існуючих у законодавстві митних та податкових пільг недостатньо

для ефективного залучення інвесторів, навіть у стратегічно важливу оборонну сферу, яка має першочерговий пріоритет у державній підтримці. Відсутність системної державної економічної політики воєнного часу та не затверджена стратегія функціонування воєнної економіки перешкоджають довгостроковому плануванню та розвитку економіки в умовах непередбачуваності, що створює юридичні та економічні прогалини, які держава має невідкладно усунути шляхом адаптації механізмів приватизації, вдосконалення державних оборонних замовлень та формування цільових стимулів для інвестування.

Крім того, при формуванні нової інвестиційно-інноваційної політики держава повинна враховувати необхідність збереження конкурентних засад державної підтримки. Навіть при тимчасовому зупиненні дії окремих законів, таких як «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», зберігається вимога врахування положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Це означає, що державні стимули та підтримка наукових досліджень мають бути гармонізовані з антимонопольно-конкурентним регулюванням, щоб забезпечити як необхідний рівень інвестиційного забезпечення, так і відповідність європейським економіко-правовим принципам [3].

Ключовою передумовою для залучення приватного капіталу є наявність дієвих інструментів страхування воєнно-політичних ризиків. Ризик є іманентною складовою будь-якої підприємницької діяльності, однак умови воєнного стану вимагають особливої уваги до управління ним. Для залучення як зовнішніх, так і внутрішніх приватних інвестицій, необхідних для відновлення та інноваційного розвитку, ключовою передумовою стає наявність дієвих інструментів страхування. Страхування воєнно-політичних ризиків визначається як форма покриття, що надає фінансовий захист від збитків, спричинених такими подіями, як вторгнення, повстання, військові перевороти, тероризм та інші подібні форс-мажори. Вартість такого страхування є значною і може коливатися від 0,5% до 5% і більше від загальної суми інвестиції, що зумовлює необхідність втручання міжнародних фінансових інституцій [4].

Перша модель де-рискінгу, що почала активно застосовуватися, орієнтована на великі, стратегічні прямі іноземні інвестиції. Вона базується на співпраці Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій (MIGA) групи Світового банку з національними експортно-кредитними агентствами (ЕКА) країн-інвесторів. Прикладом є угода, в рамках якої польське ЕКА (KUKE) вперше застрахувало виробничий комплекс польської компанії в Україні вартістю понад 45 мільйонів доларів. Механізм цієї угоди полягав у тому, що MIGA надала основне страхування політичних

ризиків, тоді як КУКЕ виступило перестраховальником цієї угоди. Дана операція стала знаковою, оскільки це перший випадок перестраховання MIGA з національною фінансовою інституцією щодо ПП в Україні, що виконує функцію потужного сигналу для інших великих інвесторів про те, що «вкладати в українську економіку можна і потрібно вже зараз» [5].

Друга модель, що розвивається паралельно, має на меті системне масштабування страхового покриття та відродження внутрішнього ринку страхування. Її провідним оператором є Американська корпорація міжнародного фінансування розвитку (DFC). У співпраці з міжнародними брокерами (AON) та українськими страховими компаніями (ARX), DFC запровадила механізм перестраховання воєнних ризиків. На відміну від моделі MIGA-KUKE, тут DFC виступає як перестраховик для української страхової компанії, що дозволяє ARX, яка має відповідну локальну експертизу, видавати поліси безпосередньо українським підприємствам, зокрема розширюючи програму на малий та середній бізнес. Дана модель «страхування страховиків» вирішує двосторонню проблему: DFC мінімізує свої операційні витрати на оцінку тисяч дрібних ризиків, а українські страховики отримують необхідний капітал для покриття системних воєнних ризиків [6].

В умовах, коли економіка та публічна адміністрація перебувають у «мобілізаційному стані», механізми державно-приватного партнерства (ДПП) набувають нової, стратегічної ролі. Вони перестають бути лише інструментом оптимізації інфраструктурних проектів і перетворюються на засіб мобілізації ресурсів. ДПП дозволяє державі вирішувати стратегічні завдання, використовуючи гнучкість, швидкість та капітал приватного бізнесу, водночас надаючи йому державні гарантії.

В. Сичова та Т. Самофалова у своєму дослідженні наголошують, що ключовою вимогою до проектів ДПП у контексті повоєнного відновлення має стати обов'язкова інтеграція науково-освітньої та інноваційної складової, що означає відмову від простої «відбудови» зруйнованих об'єктів за старими зразками. Натомість, проекти відновлення мають реалізовуватися на базі сучасних технологій, енергоефективних рішень та нових підходів до організації діяльності. Такий підхід не лише модернізує інфраструктуру, але й стимулює попит на вітчизняні інноваційні розробки (наприклад, в агросекторі або кібербезпеці) та сприяє відтворенню людського капіталу. Для того, щоб цей механізм став ефективним, базовою умовою є визначеність та прозорість законодавства для уникнення корупційних ризиків та запобігання соціальній і економічній неефективності [7].

Пріоритет короткострокових інвестиційних проектів є однією з ключових характеристик

інвестиційної діяльності в умовах воєнного стану, оскільки підприємства змушені пристосовуватися до високого рівня невизначеності та непередбачуваності майбутнього. У період війни економічна ситуація може змінюватися надзвичайно швидко, тому бізнеси надають перевагу проектам, що забезпечують швидке отримання прибутку та повернення вкладеного капіталу, що допомагає зменшити ризики та підтримувати фінансову стійкість у кризових умовах.

Короткострокові інвестиційні ініціативи часто спрямовані на розробку й впровадження інноваційних технологій, які можна оперативним чином комерціалізувати. Одним із найяскравіших прикладів є виробництво дронів для потреб Збройних Сил України. Даний сектор набув особливої актуальності та прибутковості під час війни, адже дрони відіграють важливу роль у забезпеченні обороноздатності держави. Виробництво безпілотників не лише забезпечує швидке повернення інвестицій завдяки високому попиту з боку армії, а й має стратегічне значення для національної безпеки, що створює додаткові стимули для інвесторів, адже вкладення в цей напрям дають подвійний ефект: з одного боку – економічний прибуток, а з іншого – зміцнення оборонного потенціалу країни, що є особливо важливим у воєнний період.

Важливим напрямом також є розвиток систем кібербезпеки. В умовах війни захист критичної інфраструктури та протидія кібератакам стають пріоритетними завданнями, які вирішуються шляхом поєднання інноваційних рішень із ресурсами оборонного сектора. Окрему увагу варто приділити створенню систем навчання та симуляцій для військових. Віртуальні середовища, розроблені українськими ІТ-фахівцями, дають змогу моделювати бойові сценарії та ефективно готувати персонал до різних ситуацій на полі бою [8].

Попередній аналіз підкреслив, що традиційні податкові та митні пільги виявилися нездатними компенсувати екзистенційні ризики воєнного часу. Стимули мають перейти від пасивних (що спрацьовують лише за наявності прибутку) до активних (що знижують початковий поріг інвестування та безпосередньо фінансують R&D).

Впровадження спеціального податкового режиму «IP Box» (Patent Box) для пріоритетних галузей – є прямою відповіддю на необхідність стимулювати комерціалізацію саме вітчизняних інноваційних розробок, зокрема у сферах, визначених як пріоритетні (агросектор, кібербезпека, оборонні технології тощо). Механізм передбачає запровадження значно зниженої ставки податку на прибуток (наприклад, 5–9%) для доходів, отриманих від комерціалізації кваліфікованих активів інтелектуальної власності (патентів, авторських прав на програмне забезпечення), що були створені та зареєстровані в Україні.

В умовах воєнного стану цей режим має бути пріоритетним для підприємств, у яких інтелектуальна власність пов'язана з технологіями подвійного призначення, оборонно-промисловим комплексом (ОПК) та забезпеченням стійкості критичної інфраструктури. На відміну від широких податкових пільг, які можуть суперечити антимонопольному регулюванню ЄС, про що йшлося у дослідженні [3], режим «IP Box» є поширеною практикою в країнах ЄС (Ірландія, Польща, Нідерланди), що дозволяє надати потужний, цільовий стимул, не створюючи конфліктів у процесі євроінтеграції.

Необхідно констатувати, що відсутність системної державної економічної політики воєнного часу перешкоджає довгостроковому плануванню. Для вирішення цієї проблеми пропонується перехід від простих закупівель готової продукції до моделі довгострокових контрактів, які включають авансове фінансування етапів R&D та гарантоване замовлення (offtake agreement) у разі успішної розробки, цей механізм надає інноваційним компаніям в ОПК та суміжних галузях необхідний горизонт планування та капітал для розробки. По суті, це є прямою реалізацією концепції «мобілізації ресурсів» через державно-приватне партнерство, згаданої у [7]. Держава в цьому випадку виступає не просто покупцем, а «lead investor» (провідним інвестором), що сигналізує приватному капіталу про стратегічну важливість проєкту і радикально знижує ризик комерціалізації.

Роблячи висновки стосовно механізмів де-рискінгу, можна констатувати, що модель MIGA-ECA покриває великі прямі іноземні інвестиції з країн, що мають сильні експортно-кредитні агентства (ЕКА), а модель DFC орієнтована на перестраховування місцевих страховиків для охоплення відповідного підприємницького середовища. Це залишає без покриття критичний сегмент: великих та середніх вітчизняних інвесторів, а також прямі іноземні інвестиції з країн, що не мають активних ЕКА. Дані механізми є фрагментарними і створюють «ринок двох рівнів».

Створення Національного фонду страхування воєнних ризиків (НФСВР) є рішенням, для заповнення вищевказаного «missing middle» та забезпечення системного покриття пропонується створення державного цільового фонду, а його капіталізація може здійснюватися за рахунок цільових внесків міжнародних донорів, доходів від приватизації та, потенційно, спеціального інвестиційного збору.

Функціонал НФСВР має бути комплементарним, а не конкуруючим з MIGA чи DFC:

– співстрахування: виступати локальним партнером зі співстрахування у великих проєктах MIGA, зменшуючи для них ризик-профіль України;

– перестраховування: надавати перестрахове покриття українським страховикам, розширюючи модель DFC-ARX та підвищуючи їхню власну капіталізацію для роботи з відповідним підприємницьким середовищем;

– пряме страхування: надавати пряме покриття для інноваційних проєктів вітчизняних інвесторів, які не мають доступу до міжнародних інструментів.

Інтеграція державних гарантій у механізм ДПП. Положення країни вимагає, щоб ДПП стали інструментом мобілізації та включали інноваційну складову, а не «відбудову за старими зразками». Пропонується юридично закріпити, що у проєктах ДПП, спрямованих на інноваційну відбудову, основним внеском держави є не лише земля чи активи, але й покриття воєнних ризиків через гарантію від НФСВР. Відбувається принципова зміна парадигми ДПП воєнного часу. Приватний партнер приносить капітал, експертизу та інновації. Державний партнер приносить де-рискінг. Такий підхід створює чіткий, юридично оформлений розподіл ризиків: приватний сектор несе комерційні та операційні ризики (на які він може впливати), а держава – форс-мажорні воєнні ризики (на які приватний інвестор впливати не може).

Спеціальні режими захисту інтелектуальної власності в умовах мобілізаційної економіки. Дана сфера є найбільш критичною прогалиною. Інвестиції в інновації, особливо в дрони, ПЗ та симулятори [8], – це, по суті, інвестиції в інтелектуальну власність (ІВ). Відсутність її надійного захисту нівелює будь-які фіскальні стимули чи гарантії. Воєнний стан створює фундаментальний конфлікт. Державі (Міністерству оборони) потрібен швидкий доступ до технологій для перемоги, що підштовхує до ігнорування патентів. Інвестору (власнику технології) потрібен надійний захист прав, щоб запобігти крадіжці його інновації. Пропозиції мають вирішити цю дилему, збалансувавши обидва інтереси.

Запровадження режиму «Fast-Track» для реєстрації ІВ у пріоритетних сферах. Для вирішення проблеми «швидкості» пропонується створення прискореної «зелений коридор» процедури експертизи та реєстрації патентів і авторських прав для технологій, визначених Кабінетом Міністрів як «критичні для оборони та відновлення»: БПЛА, РЕБ, кібербезпека, медичні технології, тощо. Інноватори зможуть швидко отримати юридичний захист, що є передумовою для залучення інвестицій та постановки технології на озброєння.

Створення Спеціалізованої судової палати з питань ІВ воєнного часу. Інвесторам у технології потрібна впевненість у швидкому та компетентному правосудді. Пропонується в рамках існуючої судової реформи (наприклад, на базі Вищого

суду з питань інтелектуальної власності) створити спеціалізовану палату, що за прискореною процедурою розглядає спори щодо порушення прав ІВ у критичних галузях [8]. Впровадження цих дій дасть чіткий сигнал інвесторам, що їхні найцінніші активи (технології) будуть захищені в українській юрисдикції швидко та ефективно.

Матриця пропозицій щодо вдосконалення економіко-правових механізмів підтримки інновацій в умовах воєнного стану представлена в табл. 1.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств у сучасних умовах воєнного стану набуває статусу не лише інструмента технологічного розвитку, а й базового елемента функціонування воєнної економіки. Воєнна економіка, що характеризується мобілізацією ресурсів, різким зростанням невизначеності, швидкою трансформацією виробничих і логістичних процесів та підвищеними ризиками, потребує нових підходів до залучення капіталу, управління інноваціями та забезпечення економічної стійкості суб'єктів господарювання.

Висновки. Таким чином, дослідженні економіко-правові механізми свідчать, що традиційні інструменти стимулювання інновацій – податкові

та митні пільги, грантові програми, підтримка експорту – в умовах війни є недостатніми для компенсації екзистенційних ризиків та активізації інвестиційних процесів. Виникає потреба в переході до системи активних механізмів підтримки, здатних знижувати початковий поріг інвестування, забезпечувати захист інвесторів від воєнно-політичних ризиків та стимулювати розробку й комерціалізацію критично важливих технологій.

У цьому контексті значну роль відіграють моделі де-рискінгу, що реалізуються міжнародними інституціями (MIGA-ECA та DFC), однак вони мають обмежену сферу охоплення та не забезпечують комплексного покриття потреб української економіки. Тому доцільним є створення Національного фонду страхування воєнних ризиків як інструменту внутрішнього ринку, здатного закрити «missing middle» – сегмент середніх та великих вітчизняних інвесторів і проєктів, що не підпадають під міжнародні програми страхування.

Ключовим елементом оновленої державної політики має стати формування цільових стимулів та спеціальних режимів, таких як «IP Vox», інтеграція інноваційних складових у механізми державно-приватного партнерства та впровадження

Таблиця 1 – Матриця пропозицій щодо вдосконалення економіко-правових механізмів підтримки інновацій в умовах воєнного стану

Напрямок вдосконалення	Ключова проблема	Суть пропозиції	Адаптація до воєнного стану та обґрунтування
1. Державні стимули	«Недостатність» існуючих фіскальних пільг	Впровадження режиму «IP Vox» (пільгове оподаткування прибутку від ІВ)	Стимулює локалізацію R&D та створення ІВ в Україні, особливо у сферах dual-use. Є сумісним з регуляціями ЄС
	Відсутність довгострокового планування та фінансування R&D	«Інноваційні оборонні контракти» (з авансуванням R&D та гарантованим замовленням)	Надає інноваційним компаніям (ОПК, дрони) гарантований попит та фінансування розробки, знижуючи ризик комерціалізації
2. Гарантії та страхування	Фрагментарність покриття (MIGA/DFC); відсутність інструментів для вітчизняних інвесторів	Створення Національного фонду страхування воєнних ризиків (НФСВР)	Заповнює «missing middle»: покриває вітчизняних інвесторів та проєкти, що не підпадають під мандат MIGA/DFC
	Потреба в «мобілізації ресурсів» через ДПП	Інтеграція гарантій НФСВР в механізм ДПП	Держава вносить у ДПП свій головний актив – здатність покрити воєнний ризик, залучаючи приватний капітал та інновації
3. Захист Інтелектуальної Власності (ІВ)	Конфлікт «швидкість доступу захист прав».	«Fast-Track» реєстрація патентів для критичних технологій.	Прискорює виведення на ринок та юридичний захист оборонних та dual-use інновацій
	Низька довіра до судової системи в захисті активів ІВ	Спеціалізована судова палата / арбітраж з питань ІВ	Надає інвесторам впевненість у швидкому та компетентному захисті їхніх технологій в українській юрисдикції

довгострокових оборонно-інноваційних контрактів, які передбачають фінансування R&D і гарантоване замовлення у разі успішної розробки, що дозволить створити передбачуваний інноваційний цикл навіть у період високої турбулентності.

Не менш важливим напрямом є посилення інституційного захисту прав інтелектуальної власності шляхом запровадження «Fast-Track» для реєстрації критичних технологій та формування спеціалізованої судової палати, що забезпечить швидке та професійне вирішення спорів у сфері ІВ. Довіра до інституцій та правової системи є фундаментальною передумовою для залучення приватного капіталу в інноваційні галузі воєнної економіки.

Інвестиційно-інноваційна діяльність стає не просто елементом розвитку, а структурною основою виживання, відновлення та модернізації підприємств у воєнний та післявоєнний періоди. Комплекс запропонованих економіко-правових механізмів – страхових, податкових, інституційних, технологічних – створює умови для посилення стійкості підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності та інтеграції України у глобальні ланцюги доданої вартості. Впровадження цих механізмів формує фундамент для побудови сучасної, адаптивної та інноваційно орієнтованої воєнної економіки, здатної забезпечити економічну безпеку держави та її стратегічний розвиток.

Список використаних джерел:

1. Черноіванова Г. С. Інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності сучасного підприємства. *Бізнесінформ*. 2025. № 6. С. 205–213. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-6-205-213>
2. Михайлик О. М., Бірак Є. В. Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 58. С. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-86>
3. UkraineInvest. Важливість приватних інвестицій для повоєнної відбудови України. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/07-11-22/>
4. Полінкевич О. М., Клапків Ю. М. Страхування воєнних ризиків в Україні. *Економічна наука*. 2024. № 11. С. 44–51. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.11.44>
5. Державний сайт Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України. Експортно-кредитна агенція Польщі KUKЕ вперше застрахувала польські інвестиції в Україні. 27.09.2024. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b59df9d7-4b60-431e-be64-ff5e5b2d7ed1&title=EkspornokreditnaAgentsiiaPolschiKukeVpersheZastrakhuvavaPolskiInvestitsiiVUkraini>
6. Державний сайт Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України. DFC, AON та ARX підписали угоду про перестрахування воєнних ризиків. 13.11.2024. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/75c541ec-be1c-4c93-8a7d-5887df43b426?lang=uk-UA&title=Dfc-AonTaArxPidpisaliUgoduProPerestrakhuvanniaVonnikhRizikiv>
7. Сичова В. В., Самофалова Т. О. Державно-приватне партнерство у повоєнному відновленні України. *Державне будівництво*. 2023. № 2 (34). С. 125–141. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-10>
8. Дергачова В. В., Васянович А. О. Управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємств в умовах воєнного стану. *Підприємництво та інновації*. 2025. № 34. С. 119–124. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.18>

References:

1. Chernoiivanova H. S. (2025). Investytsiine zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti suchasnoho pidpriemstva [Investment support for innovative activities of a modern enterprise]. *Biznesinform*. № 6. S. 205–213. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-6-205-213> (in Ukrainian)
2. Mykhailyk O. M., Birak Ye. V. (2023). Investytsiino-innovatsiina diialnist pidpriemstv v umovakh voiennoho stanu [Investment and innovative activities of enterprises under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*. № 58. S. 1–5. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-86> (in Ukrainian)
3. UkraineInvest. Vazhlyvist pryvatnykh investytsii dlia povoiennoi vidbudovy Ukrainy [The importance of private investments for the post-war reconstruction of Ukraine]. Available at: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/07-11-22/> (in Ukrainian)
4. Polinkevych O. M., Klapkiv Yu. M. (2024). Strakhuvannia voiennykh ryzykiv v Ukraini [War risk insurance in Ukraine.]. *Ekonomichna nauka*. № 11. S. 44–51. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.11.44> (in Ukrainian)
5. Derzhavnyi sait Ministerstva ekonomiky, dovkillia ta silskoho hospodarstva Ukrainy. Ekspornokreditna ahentsiia Polshchi KUKЕ vpershe zastrakhuvava polski investytsii v Ukraini [State website of the Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine. The Polish Export Credit Agency KUKЕ insured Polish investments in Ukraine for the first time]. 27.09.2024. Available at: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b59df9d7-4b60-431e-be64-ff5e5b2d7ed1&title=EkspornokreditnaAgentsiiaPolschiKukeVpersheZastrakhuvavaPolskiInvestitsiiVUkraini> (in Ukrainian)
6. Derzhavnyi sait Ministerstva ekonomiky, dovkillia ta silskoho hospodarstva Ukrainy. DFC, AON ta ARX pidpysaly uhodu pro perestrakhuvannia voiennykh ryzykiv [State website of the Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine. DFC, AON and ARX signed an agreement on reinsurance of war risks]. 13.11.2024. Available at: <https://me.gov.ua/News/Detail/75c541ec-be1c-4c93-8a7d-5887df43b426?lang=uk-UA&title=Dfc-AonTaArxPidpisaliUgoduProPerestrakhuvanniaVonnikhRizikiv> (in Ukrainian)

7. Sychova V. V., Samofalova T. O. (2023). Derzhavno-privatne partnerstvo u povoiennomu vidnovlenni Ukrainy [Public-private partnership in the post-war reconstruction of Ukraine]. *Derzhavne budivnytstvo*. No 2(34). S. 125–141. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-10> (in Ukrainian)

8. Derhachova V. V., Vasianovych A. O. (2025). Upravlinnia investytsiino-innovatsiinoiu diialnistiu pidpriemstv v umovakh voiennoho stanu [Management of investment and innovation activities of enterprises under martial law]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*. No 34. S. 119–124. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.18> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 12.11.2025